

Joenniemi. Eniten mediajulkisuutta lienee Suomessa kuitenkin saanut Ulkopoliittisen instituutin tutkijana työskennellyt Jyrki Iivonen, jota Neuvostoliiton hajoamisen hetkinä 19. elokuuta 1991 klo 8- 22 välisenä aikana haastateltiin lyhyen ajan sisällä peräti 39 kertaa eri tiedotusvälineisiin. Syitä saattoi olla monia. Iivonen itse arvioi, että osasyynä oli virkamiesten haluttomuus kommentoida tapahtumia ja muiden tutkijoiden kokema tietämättömyys Venäjän tapahtumista.

Carlsson on haastatellut Ruotsin merkittävimpiä journalisteja ja tutkijoita. Voidaan aina kysyä, olisivatko tutkijat vaihtoehoton tiedon lähde konfliktitilanteissa. Carlssonin haastattelujen mukaan tutkimus on merkityksellistä journalismille. Maailman monimutkaistuessa myös analysoitava ja kommentoitava uutismateriaali kasvaa, mutta samanaikaisesti ulkomaankirjeenvaihtajien määrää vähennetään ja korvataan erilaisilla freelance-järjestelyillä. Uusi teknologia mahdollistaa suoran uutisoinnin, mutta toimittajilla saattaa olla aikaisempaa huonommat mahdollisuudet arvioida tietoja. Olen itse päätenyt siihen, että journalistin eliminoiminen mediasta tai informaation vähentäminen kirjastosta ei palvele kansalaisen tiedontarvetta, vaikka tekniikkaa lisätäisiinkin. Yhteiskunnallisen tiedon arviointi on aina ammattilaisen tehtävä. Siinä ammattitutkijat ja ammattitaitoiset journalistit voivat parantaa yhteistyötään kummankin ammattikunnan ja suuren yleisön eduksi. Tämä on myös Carlssonin johtopäätös.

Tapio Varis

Kolme ottoa elokuvan historiasta

UUSITALO, Kari. Kuvaus—kamera—käyt! Lähikuvassa suomifilmit ja Suomi-Filmi Oy. Suomen elokuvatuutkimuksen seura, Kirjasto-palvelu 1994.

FRANSBERG, Klas. Film på finlands-svenska. Från Stiller till Engström. Scriptum, Vasa 1994.

VASE, Kai (kuvatoimitus) & LAINE, Kimmo (teksti). Herrasmieskukuri. Tauno Palo valokankaalla. Suomen elokuva-arkisto. Painatuskeskus, Helsinki 1994.

Elokuvaneuvos Kari Uusitalon 33. kirja käsittelee Suomi-Filmi nimisen yhtiön historiaa, mutta myös laajemminkin kotimaisten elokuvien eli suomifilmien vaiheita. Tätä kyseistä teosta eli Suomi-Filmin historiaa Uusitalo on kirjoittanut viimeisten 25 vuoden aikana ja kirjan ilmestyminen on eri syistä viivästynyt näin runsaasti. Koska Kari Uusitalo on tänä aikana julkaissut lukuisia muita suomalaista elokuvaa käsitteleviä kirjoja, on selvää, että nyt painokoneesta tulleessa kirjassa on runsaasti Uusitalon jo aikaisemminkin kirjoittamaa asiaa. Samoja asioita löytyy Uusitalon suomalaisen elokuvan historiosta samoin kuin hänen kirjoittamistaan kahden vaikuttajahenkilön Erkki Karun ja Risto Orkon elämäkertoista. Myös tekstin välissä kerrotut viisit löytyvät Uusitalon elokuvakaskukirjasta.

Kyseessä on kuitenkin yhdistelmä yritysjä elokuvahistoriikkaa, jossa pääpaino on elokuvien puolella. Uusitalon kirjoitustyyli on enemmänkin esittelevä kuin analyysoiva. Hän ei pohdi kovinkaan tarkasti syitä ja vaikutuksia, mutta kertoo runsaasti yksityiskohtaisia tietoja ja myös taustatietoja, jotka hän hallitsee varsin suvereenisti. Suomalainen elokuva-ala on hänelle tuttu. Suomi-Filmikin on ollut hänen työnantajansa kahden otteen oteeseen.

Rakenteeltaan kirja muistuttaa monin tavoin Uusitalon päätoimittamaa Suomen

kansallisuusfilmografia-sarjaa. Tässäkin kirjassa esitetään suurin piirtein samat tiedot elokuvista kuin filmografiassa, mutta vain sujuvasanaistemmassa muodossa. Filmit esitellään eri ajanjaksoihin jaettuina ohjajien mukaisessa järjestyksessä. Lyhyiden tekijätietojen ohella kerrotaan suppeasti juonesta ja siteerataan aikalaisarvosteluita ja joskus löytyy filmeihin kiinnostavaa huomautettavaakin. Kirjan lopussa esitellään filmografioina kaikki Suomi-Filmin valmistamat pitkät elokuvat ja keskeisimmät lyhytfilmit. Nämä filmografiat on julkaistu Uusitalon aikaisemmissakin kirjoissa useasti, mutta nyt mukana on myös lyhyet kommentit jokaiseen filmiin. Lähdeluetteloa kirjassa ei ole, mutta tekstissä mainitaan käytetyt lehdet, joista tekstikatkelmia on poimittu.

Vaikka kirja rakentuu huomattavassa määrin Uusitalon jo aikaisemmin julkaisemiin teksteihin, on myös jotain uutta mukana. Uusitalo tuo kirjassa varsin hyvin esille suomalaisen elokuvan suomalaisen luonteen ja sen merkityksen suomalaiselle kulttuurille yleisemminkin. Suomifilmithän olivat nimensä mukaisesti suomalaisten elokuvia, jotka oli tehty suomalaiselle yleisölle ottaen huomioon suomalaisten mieltymykset ja suomalaishansalliset aiheet. Suomi-Filmi korosti toiminnassaan usein tätä asiaa.

Suomenruotsalaisten panos kansallisessa elokuvakulttuurissamme on jäänyt melko vähäiselle huomiolle. Klas Fransbergin kirja onkin ensimmäinen tästä aiheesta. Kovin suuri heidän osuutensa ei tosin ole ollut. Suomalainen elokuva on ollut varsin suomalainen ilmiö.

Fransberg käsittelee suomenruotsalaisia elokuvia ja niiden tekijöitä eli lähinnä ohjajia. Suomenruotsalaisten panos elokuvakulttuurissa on toki ollut näitä ryhmiä paljon suurempi, mutta näyttelijät ja käsikirjoittajat tai kirjallisten aiheiden antajat eivät ole mukana Fransbergin kirjassa. Lisäksi suomenruotsalaisia henkilöitä sisältyy moniin elokuviin. Heidän käsittelemisensä olisi vaatinut paljon laajemmän tutkimuksen, mutta se olisikin ollut paljon mielenkiintoisempi kuin Fransbergin kirja.

Kirja on varsin suppea ja subjektiivinen

esitys aiheestaan. Tutkimus se ei pyrikään olemaan, vaan lähinnä kommentoitu ja valikoiva katsaus aiheeseensa. Vaikka kirja kattaa historiallisesti koko elokuvan satavuotisen historian, painottuu tarkastelu nykyaikaan ja nykyisiin filmintekijöihin. Näille nykyisille filmintekijöille TV on ollut tärkeä työllistäjä. Ennen kaikkea ruotsinkielinen televisio on esittänyt heidän töitään. Ilmeisesti siksi nykyisin on niin runsaasti ruotsinkielisiä filmintekijöitä. Kirja käsittelee vain filmiä materiaalinaan käyttäviä henkilöitä, eikä videotuotanto ole mukana.

Suomenruotsalaiset ovat olleet elokuvantekijöinä selvästi kansainvälisempiä kuin suomenkieliset kollegansa. Ruotsi on ollut monille mahdollinen työskentelypaikka jo mykän filmin ajoista lähtien. Silti Fransberg ei pohdi kovinkaan paljoa Ruotsin merkitystä suomenruotsalaisille filmintekijöille.

Suomenruotsalaisella elokuvalla on ollut varsin mielenkiintoinen menneisyys osana suomalaista elokuvatuotantoa. Eräs erikoisuus on ollut elokuvat, jotka on aikoinaan valmistettu sekä suomeksi että ruotsiksi. Näitä tehtiin varsinkin filmipulan aikaan toisen maailmansodan jälkeen. Ruotsinkieliset versiot oli kuitenkin tehty Ruotsin markkinoita varten, vaikka niitä esitettiin Suomenkin ruotsinkielisillä seuduilla. Siksi niiden kutsuminen suomenruotsalaisiksi on hieman harhaanjohtavaa.

Alan varhainen pioneeri Mauritz Stiller syntyi Suomessa, vaikka hän ei tehnytään täällä koskaan elokuvia. Varhaisimmat ohjaustyönsä Ruotsissa hän teki Suomen kansalaisena. Elokuvalalalla Stiller vaikutti monin tavoin ja hänen unohtumattomin teoksensa oli Greta Garbon löytäminen ja nostaminen Hollywoodissa maailmanmaineeseen.

Greta Garbon tasoinen tähti on Suomessa ollut Tauno Palo. Kai Vasen ja Kimmo Laineen kirja osaltaan vahvistaa Tauno Palon tähtikuvaakin niin kuin kirjassakin todetaan. Silti kirjassa myös pyritään analysoimaan Palon tähtikuvaan ja hänen asemaansa vaikuttaneita tekijöitä. Kyseessä ei ole pelkkä filmitähden muistikirja, joka vain käyttää hyväkseen elokuvasanokarin tähtikuvaakin. Suppeudestaan huolimatta teos osoittaa, että suomalainen elokuvantutkimus tuottaa myös analyysoivia ja pohtivia tekstejä.

Kimmo Laineen kirjoittama lyhyt analyysi avaa mielenkiintoisia näkökulmia tähän suomalaiseen ilmiöön, mutta Laine ei riittävästi syvenny esittelemiinsä näkökulmiin. Hän esittelee liian nopeasti ja liian pureskelematta kiintoisia piirteitä Palon uralta. Laineen selityspyrkimys kattaa kyllä osan Palon elokuvista, mutta ei välttämättä koko elokuvauraa. Tauno Palo oli monipuolinen elokuvatähti, sillä hän oli myös suosittu teatterinäyttelijä ja iskelmälaulaja. Liian pessimistinen on kuitenkin Laineen loppupäätelmä, että Palon tähteyks selittyä sillä, ettei sitä lopullisesti pystytä selittämään.

Laine liittää Tauno Palon vaiheet suomalaisessa elokuvassa varsin hyvin vastaavana aikana tapahtuneisiin muutoksiin suomalaisten elämässä ja suomalaisessa kulttuurissa. 1930-luvun suomifilmien ensirakastaja siirtyi kansallisesti merkittävien sota-ajan ja sodan jälkeisen ajan elokuvien kautta lopulta ilmentämään sodan jälkeisen ajan ja 1950-luvun yksilöparakkaa, jossa Laineen mukaan Palon tähtikuva työstä sodan traumoja, miehen kriisiä, sukupuolijärjestelmän uudelleen organisoitumista ja sukupolvien välille halkeavaa kuilua.

Kai Vaseen kokoamat elokuvien stillikuvat kattavat koko Palon uran, mutta eivät kaikkia elokuvia. Tauno Palo oli elokuvatähti koko fiimuransa ajan ja se näkyy selkeästi myös kuvissa, joissa Tauno on aina hallitseva ja toimiva hahmo. Hän määrää mitä paikallaan pysyvissä valokuvissa tapahtuu. Vaikka Tauno Palo oli tähti ei hän aina ollut sankari, vaan hänen roolinsa olivat paljon kompleksisempia kuin helposti muistammekaan. Sen Laineen ja Vaseen kirja tuo selkeästi esiin. Tauno Palon tähtikuva oli moniulotteinen niin kuin mies itsekin.

Kai Vaseen kokoamat elokuvien stillikuvat kattavat koko Palon uran, mutta eivät kaikkia elokuvia. Tauno Palo oli elokuvatähti koko fiimuransa ajan ja se näkyy selkeästi myös kuvissa, joissa Tauno on aina hallitseva ja toimiva hahmo. Hän määrää mitä paikallaan pysyvissä valokuvissa tapahtuu. Vaikka Tauno Palo oli tähti ei hän aina ollut sankari, vaan hänen roolinsa olivat paljon kompleksisempia kuin helposti muistammekaan. Sen Laineen ja Vaseen kirja tuo selkeästi esiin. Tauno Palon tähtikuva oli moniulotteinen niin kuin mies itsekin.

Pekka Kaarninen

Numeron kirjoittajia

Heikki Hellman, YTL, toimittaja, Helsinki

Pekka Kaarninen, YTL, Tampere

Erkki Karvonen, YTL, tutkija, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos

Ullamajja Kivikuru, VTT, tutkija, Helsingin Yliopisto, Viestinnän laitos

Kristiina Kuisma, Taiteen kandidaatti, kuvatoimittaja, Helsinki

Riiva Levo-Henriksson, VTT, v.s. assistentti, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos

Merja Minkkinen, YTT, vs. apulaisprofessori, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos

Matti Salakka, suunnittelija, Turun yliopisto, Täydennyskoulutuskeskus